

**DUYUN-U UMUMİYE İDARESİ VE İDAREYLE İLGİLİ GÖRÜŞLER¹****Saffet KARTOPU²****ÖZET**

Bu çalışma Duyun-u Umumiye idaresini ve idareyle ilgili görüşleri konu almaktadır. Bilindiği gibi Osmanlı Devleti, Kırım Savaşı'yla 1854'te dış borca açıldı. Dış borçlanma sürecinin başlaması zor olmasına rağmen artması ve ilerlemesi kolay oldu. Alınan borçlar ödenemeyince alacaklı devletler ile Osmanlı Devleti arasında yapılan görüşmeler sonucunda Duyun-u Umumiye İdaresi'nin kurulmasını sağlayan ve Muharrem Kararnamesi olarak bilinen resmi anlaşma 20 Aralık 1881'de imzalandı. Ülke çapında teşkilatlanan Duyun-u Umumiye İdaresi, büyük boyutlara ulaşan Osmanlı borçlarının Avrupalı alacaklılara geri ödenmesini denetlemek üzere kurulmuştu. Bu çalışmada, böyle bir idareyle ilgili görüşler değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Duyun-u Umumiye İdaresi, Osmanlı Borçları, Borçların Tasfiyesi.

Jel Kodu: H60, H63, N0.

ADMINISTRATION OF PUBLIC DEBTS AND OPINIONS ABOUT THE ADMISTRATION**ABSTRACT**

This study examines administration of public debts and opinions about the admistration. As is known, Ottoman Empire accepted foreign debts with Kırım War in 1854. Although it was very difficult to begin the process of external borrowing, it was easy to spread and become greather. When these debts weren't paid, as a result of the negotiation between Ottoman Empire and these states this formal treaty which providing for the establishment of the Ottoman Public Admanistration was singed on 20th December 1881. Ottoman Public Admanistration which was organized for the controlling of the repayment of the debts taken from European states. In this study, we will evaluate opinions about such an administration.

Keywords: Administration of Public Debts, Ottoman Debts, Liquidation of Debts.

Jel Code: H60, H63, N0.

1. GİRİŞ

Osmanlı devleti 17. yüzyıldan itibaren merkez maliyesi için peşin para bulma sıkıntısı içine girmişti. Bu ihtiyaç 19. yüzyıla kadar hızla artmış, yapılan mali yenilikler yetersiz kalmış, bu süreç devleti önce iç sonra da dış borca yöneltmiştir. İlk defa Kırım Savaşının açıklarını kapatmak için alınan dış borç, zamanla önü alınamaz hale gelmiştir. Osmanlı devletinin 1875'te iflas etmesiyle borç ödemelerine ara verilmiş ve nihayet 1881 yılında imzalanan Muharrem Kararnamesi ile borç ödemelerine yeni bir takvim ve şekil getirilmiştir. Yine kararnameye göre Duyun-u Umumiye İdaresi oluşturulmuş ve bu idare kendisine bağlı personeliyle Osmanlı gelirlerini kaynağında toplayarak alacaklılara ödeme yapmıştır.

Duyun-u Umumiye İdaresi, sadece vergi toplayan ve topladığı vergileri alacaklılara aktaran bir kurum olmamıştır. İdare, kurumun çalışma prensipleri, personelin görev ve yetkileri, vergilerin ne şekilde toplanacağı, toplanan paraların nasıl sevk edileceği, sahte para ve pullar hakkında ne şekilde işlem yapılacağı, yazışmalar sırasında kâğıt ve posta masraflarından tasarruf edilmesi amacıyla ince ve ucuz kâğıt kullanılması, kaçakçılara kesilecek para cezalarının tutarı, içki üretimini ve ihracatını arttırmak için ihracatçılara vergi iadesi ödenmesi, ihracatta kullanılacak fiçilerin geçici ithal kapsamında vergisiz olarak ithal edilmesi gibi binlerce olaya ve düzenlemeye imza atmıştır (Sağlam, 2007: XXX).

¹Bu makale Saffet Kartopu'nun "Osmanlı Borçları ve Duyun-u Umumiye İdaresi" (Proje Çalışması, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü, Ankara 2011, Dan: Doç. Dr. Onur Ender Aslan) adlı çalışmasından yararlanarak hazırlanmıştır.

²Dr., MEB, Kahramanmaraş Mükrimme Hatun Kız Teknik ve Meslek Lisesi Müdürü, e-mai: Saffet333@yahoo.com



Böyle bir kurumu ortaya çıkaran, borçlanmanın tarihine bakıldığında, 1854'te ilk borçlanmadan 1914 yılına kadar 42 defa borçlanıldığı görülmektedir. Osmanlı borçlarının devletin başına büyük sorunlar açtığı, devletin ekonomisinin çökmesinde rol oynadığı, hatta bunların bıraktığı pürüzlerin Türkiye Cumhuriyetini bir dönem sıkıntılar içinde bıraktığı bilinmektedir. Bu konuda yapılacak çalışmalar, mali özerklik bilinci açısından önem taşımaktadır. Yine bilindiği gibi günümüz Türkiye'si de Osmanlı borçlarının başladığı tarihten yaklaşık 100 yıl sonra 1950'lerden itibaren hızlı bir borçlanma sürecine girmiştir. Tarihsel bir deneyim olarak Duyun-u Umumiye günümüze ışık tutabilir ve bu günü yorumlayabilmek için önemli ipuçları verebilir. Tecrübelerden de görüldüğü gibi aşırı borçlanmalar belirli bir düzeyi aşınca dış politikada özgür hareket edilmesini engellemekte ve alacaklı ülkelere bağımlı hale getirmektedir. İşte böyle bir bakış açıdan hareket eden bu araştırma, temel olarak Osmanlı borçlarını ve Duyun-u Umumiye İdaresini konu almaktadır.

2. BORÇLANMANIN NEDENLERİ VE DUYUN-U UMUMİYE'YE GİDEN SÜREÇ

Osmanlı Devleti'nin 18. yüzyılla birlikte çeşitli nedenlerle mali bunalımlar yaşaması dış borçlanmayı hazırlayan ana faktör olarak görülebilir. Ancak yine de Osmanlı Devleti'ni dış borçlanmaya iten nedenleri iç ve dış faktörler olarak ele almak gerekir. Çünkü Osmanlı Devleti'ni borçlanmaya iten nedenlerin başında, sınırları içinde yaşanan olumsuzluklar gelmekle beraber sınırları dışında yaşanan emperyalist gelişmeler de etkili olmuştur. Bahsedilen iç nedenlerin en önemlisi uzun yıllar verilen bütçe açıklarıdır. Fetihlerin durması, savaş gelirlerinin azalması ancak giderlerin artması, vergi gelirlerinin bütçeye aktarılmasında sıkıntılar yaşanması bütçe açıklarının yüksek noktalara ulaşmasına neden olmuştur (Şeker, 2007: 119-120; Yılmaz, 2002: 188).

Kronikleşen mali açıkların yanında ödemeler dengesinde görülen bozulmaların süreklilik arz etmesi dış borçlanmanın bir başka nedenidir. Özellikle daha önceleri farklı amaçlar ile yabancı ülkelere verilen kapitülasyonlar, 1740 yılından sonra ekonomik tavizlere dönüşmüş ve devletin çöküş sürecini hızlandırmıştır (Alper ve Anbar, 2010: 32; Kazgan, 1999: 7-26).

Ülkelerin borçlanma nedenlerinden birisi de yerli sermaye birikiminin yetersizliği ve yerli üreticinin rekabet gücünü yitirmesi sonucu, ülke pazarının yabancıların eline geçmesidir. Osmanlı ekonomisinde de çöküş sürecinde bu durum görülmüştür (Şeker, 2007: 9-10). Özellikle 1838 Ticaret Anlaşması ile İngiltere'ye sağlanan ticari kolaylıklar bir süre sonra diğer Batı Avrupa ülkelerine de sağlanmıştır. Böylece Batı Avrupa'dan gelen kapitalizm, Osmanlı ekonomisinde hâkim güç olma sürecine girmiştir. Kapitalizmin Osmanlı topraklarına girmesiyle, ülke ekonomisi dış etkilere açık kalmış, yerli üreticilerin rekabet gücü giderek azalmaya başlamıştır. Bu süreçte Osmanlı Devleti'nin gümrük denetimlerinde ve yabancılar üzerindeki vergilendirmede etkisinin azalması, yüksek miktarlarda gelir kaybı yaşamasıyla sonuçlanmıştır (Falay, 1989: 80).

Öte yandan Osmanlı ekonomisi, Avrupa'daki Batı kapitalizminin gelişmesinden ve yönetimde etkili olmasından öylesine etkilenmiştir ki, Batı hayranı Osmanlılara Batı kapitalizmi tarafından verilen krediler, lüks mala olan talebi artırmış ve geleneksel malların yerini, yeni lüks mallar almıştır. Özellikle 19. yüzyıl ortalarına doğru gelişen Batı kapitalizmi, emperyalist bir süreçte yeni sömürü alanları yaratma arzusunda. Sömürü aracı olarak ise ekonomiyi derinden etkileyen dış borçlanma yolu tercih edilmiştir. Osmanlı ekonomisine dış tehditlerin etkisi, kapitülasyonlarla başlamakta ve 19. yüzyılda yapılan ticari anlaşmalarla devam etmektedir (Şeker, 2007: 9-10)

Osmanlı Devleti, ilki 1854 yılında olmak üzere hemen her yıl ihraç ettiği tahvillerle sürekli olarak borçlanmış, 1875 yılında dış borçlar 200 milyon sterline ulaşmıştır. Bu tarihte yıllık bütçe toplam 22 milyon sterlin olarak tahmin edilirken, ödenmesi gereken borç miktarı 12 milyon sterline yükselmişti. Ürünün kötü, salgın hastalıkların yaygın, açlığın önlenmesi için halka yapılan devlet yardımlarının zorunlu ve vergi tahsilinin yapılmasının oldukça güç olduğu bu tarihte, Bosna-Hersek isyanının yayılmasıyla birlikte bastırılan savaş harcamalarının artışı karşısında, hükümet ödemelerin yarısını yapıp, öbür yarısını beş yıla yayan Ramazan Tahvilleri ile değiştireceğine ilişkin bir kararname çıkarmıştı. Kararname, sürecin başlangıcı olmuştur. Avrupalı alacaklıların kendi hükümetlerine güvence için yaptıkları başvurular, devletlerarası ilişkilerde 1878 Berlin Anlaşması'yla protokole konu olmuştur. Berlin Anlaşması'na eklenen 18 sayılı protokolde, "devlet tahvili sahibi alacaklıların isteklerini karşılamak için gerekli önlemleri önermekle yetkili bir komisyon kurulması ve komisyonun alacaklı temsilcilerinden oluşması" kararlaştırılmıştır (Narin, 2009: 51).



Bu hüküm Osmanlı tarafında devlet maliyesi üzerinde uluslararası siyasal bir mali denetim komisyonu kurma tehdidi olarak görülmüştür. Devlet, 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı sırasında Osmanlı Bankası'yla Galata Bankerlerine olan borcunu da ödemeyeceğini açıklamış ve bunun üzerine Hükümet ile Osmanlı Bankası ve Galata Bankerleri arasında 22 Kasım 1879 günü bir anlaşma yapılmıştır. Bu anlaşma 1879 Kararnamesi diye anılmaktadır. Kararname toplam 15 maddeden oluşmaktadır. Buna göre; Hükümet, müskirat (alkollü içecek), pul, İstanbul civarındaki deniz ürünleri vergisi, Edirne-Samsun-Bursa ipek öşrü, tömbeki ve tütün tekeli vergilerinin toplanması ve işletme hakkını 10 yıl süreyle Osmanlı Bankası'na ve Galata Bankerleri'ne veriyordu. Osmanlı Bankası'nın ve Galata Bankerlerinin adı geçen gelirleri toplayıp işletmek ve kararnamede belirtilen iç borçları ödemek amacıyla kurmuş oldukları yönetime Rüşum-ı Sitte idaresi adı verilmiştir (Narin, 2009: 51).

Rüşum-u Sitte idaresi kendisine tahsis edilen vergileri devlet hesabına toplayarak alacaklılara dağıtacaktır. İdare bu amaçla istediği kadar personel istihdam edebilecekti. Kuruluşun masrafları Rüşum-u Sitte gelirlerinden karşılanacaktı. Rüşum-u Sitte İdareesi Maliye Nezareti'ne bağlı olacaktı. Rüşum-u Sitte İdareesi'nin özelliği devletin, Osmanlı Bankası ve Galata Bankerleri'ne olan borcunu belirli bir kaynağa dayandırmış olmasıdır. Bu durum Duyun-u Umumiye İdareesi'nin kurulmasına giden yolu açmıştır. Rüşum-u Sitte Anlaşması Osmanlı Devleti'nin borçlarını ödeme hususundaki iyi niyetinin bir göstergesiydi. Bu durum yerli alacaklılar tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Çünkü alacaklıları sağlam kaynaklara bağlanmıştı (Önsoy, 1999: 145).

Kuruluş hazırlıklarını tamamlamaya çalışan Rüşum-i Sitte İdareesi Hamilton Lang'ı başkanlığa getirdi. Lang, gerek Osmanlı yönetiminin, gerekse Avrupa finans çevrelerinin yakından tanıdığı bir isimdi. Avrupa'nın bazı önemli yayın organlarında yayınlanan raporunda Lang, iyimser bir tablo çizdi. Osmanlı memurlarının yetenekli olduğundan bahisle, kendilerine muntazam ve yeterli maaş verildiği ve başlarında Batılı bir uzman bulunduğu takdirde önemli işler başarabileceklerini, rüşvet ve iltimasa teşebbüs etmeyeceklerini dile getirdi. Bundan daha önemli olarak, iyi yönetilmek şartıyla ülke kaynaklarının borçları ödeyebilecek güçte olduğunu iddia etti. Osmanlı Devleti'nin borç ödemedeki aczinin ülkenin fakirliğinden değil, kötü yönetimden kaynaklandığını ileri sürdü (Önsoy, 1999: 146-147).

Lang'ın raporu gerek yurt içinde gerekse yurt dışında olumlu bir hava yarattı. Ümitli bir bekleyişe yol açtı. İlk altı aylık uygulama Land'ın haklı olduğunu gösterdi. Hâsılat beklenilenin de üstünde gerçekleşti. İstanbul ve Avrupa borsalarında Osmanlı tahvilleri değer kazandı. İkinci altı aydan daha olumlu sonuç alındı. Taksitlerin ödenmesinde hiçbir aksama görülmedi. Bu durum yabancı alacaklıların dikkatlerini Rüşum-i Sitte İdareesi'ne çevirmelerine sebep oldu. Hükümetlerinin desteğini de arkalarına alan Osmanlı tahvil sahipleri Rüşum-i Sitte İdareesi'ne talip olduklarını bildirdiler. Batılı hükümetler de Karadağ ve Yunanistan sınır ihtilafı ile Ermeni meselelerini gündeme getirerek Babiâli'ye baskı yapmaya teşebbüs ettiler. Çünkü Berlin Anlaşması'nda Karadağ'a ek bir toprak parçası verilmesi, Yanya, Tırhala, Revize ve Galos tarafından bir miktar toprağın Yunanistan'a bırakılarak, bir sınır düzenlenmesi yapılması ve Ermenilerle meskün yerlerde ıslahat programları uygulanması kararlaştırılmıştı. Bu hususların denetlenmesini Avrupa'nın büyük devletleri üstlenmişlerdi. Ancak Babiâli bu meselelerin halinde bazı zorluklarla karşılaşınca iş uzadı. Fransa, İngiltere ve Rusya başta olmak üzere Avrupa'nın büyük devletleri bu durumu bahane ederek Osmanlı hükümetlerine kendi isteklerini kabul ettirmek için baskı yapmaya başladılar. Bunlardan birisi de borçların ödenmesi meselesiydi (Önsoy, 1999: 147-148).

Öteden beri borçlarını ödeme yolları arayan Babiâli, Avrupalı alacaklılara durumu kendileriyle müzakere etmeye hazır olduğunu bildirdi. Babiâli dış borçlar meselesinin bir çözüme kavuşturulmasını kendi çıkarları açısından da gerekli görmekteydi. Her şeyden önce böyle bir çözüm şekline sonra Avrupa para piyasalarına müracaat imkânı ortaya çıkacaktı. Avrupa devletleriyle siyasi ilişkiler düzelecek, bazı meselelerin çözümünde onların yardımından yararlanma fırsatı doğacaktı. Ayrıca Osmanlı Devleti borçlar meselesinde bir oldu-bitti karşısında kalmayacaktı. Babiâli, 3 Ekim 1880 tarihli bir nota ile Avrupalı alacaklıların temsilcilerine görüşme çağrısında bulundu (Varol, 2007: 76).

3. MUHARREM KARARNAMESİ VE DUYUN-U UMUMİYE İDARESİNİN KURULUŞU

Yabancı alacaklı temsilcileriyle Osmanlı hükümeti temsilcileri arasındaki müzakereler 13 Eylül 1881-20 Aralık 1881 tarihleri arasında yaklaşık olarak 3 ay devam etti. 20 Aralık 1881 tarihi, 28 Muharrem 1299 tarihine rastladığından anlaşma sonucu yayınlanan kararnameye "Muharrem Kararnamesi" adı verilmiştir. Kararnameye giren borçlar: 1858, 1860, 1862, 1863, 1865, 1869, 1870, 1872, 1873 yılları borçlanmaları ile 1865, 1873 ve 1874 yılları umumi borçlarıydı. Bu suretle, 1881 tarihine kadar yapılmış olan



Kış-2012

Winter-2012

Cilt: 1 Sayı: 2 (32 – 40)

Volume: 1 Issue: 2 (32 – 40)

borçlanmalardan, yalnız Mısır vergisi karşılık gösterilerek imzalanmış 1854, 1871 ve 1877 yılı borçlanması ile Fransa ve İngiltere'nin kefil oldukları 1855 yılı borçlanmaları karamame dışında kalmış, bunların dışındakiler kararname kapsamına alınmıştır. Muharrem Kararnamesi 21 maddeden oluşmakta olup 3 gruba ayrılmaktaydı: 1.Grup: Borç miktarlarının tespiti (1-7. Maddeler), 2.Grup: Borçlara tahsis edilen kaynaklar (8-14. Maddeler), 3. Grup: Duyun-u Umumiye İdaresi'nin kurulması (15-21. Maddeler) (Muharrem Kararnamesi).

Bu anlaşmanın esası, borçların anapara ve faizlerinden indirimler yapılması, faiz ve amortismanların ödenmesi için sağlam gelirler bulunması, bu gelirlerin düzenli bir şekilde toplanıp dağıtılması ile görevli olacak bir teşkilat kurulmasına dayanmaktaydı. Komisyondaki genel kanaat borçların borçlanma sözleşmelerinde tespit edilen itibari değerleri üzerinden ödenmesi için devletin mali kaynaklarının kâfi gelmeyeceği şeklindeydi. Şayet Osmanlı Devleti böyle bir yükümlülük altına sokulursa ödemelerin tekrar ertelenmesi, hatta hiç başlanamaması dahi söz konusu olabilirdi. Bu bakımdan temsilcilerden çoğu borç miktarında indirime gidilmesinin gerçekçi bir yaklaşım olacağı düşüncesindeydi. Çünkü Osmanlılar sorumlu tutulmak istedikleri borcun ancak yarıya yakın bir kısmını almışlardı (Varol, 2007: 83-84).

Tahviller, gösterilen karşılıklar esas alınarak dört gruba ayrıldı: A grubu 1858 ve 1862 yılı istikrazlarını, B grubu 1860, 1864 ve 1872 yılı istikrazlarını, C grubu 1865, 1869 ve 1873 yılı istikrazlarını ve D grubu Duyun-u Umumiye ve ikramiyeli tahvilatı içermektedir. Bu dört grup tahvilin değeri ise şöyledir: A grubu 7.911.750 lira, B grubu 11.278.700 lira, C grubu 33.956.500 lira, D grubu 48.423.350 lira ve toplam 101.570.300 liradır. Varılan anlaşmaya göre Duyun-u Umumiye'ye tahsis edilen gelirden mümtaz tahvillerinin yıllık taksiti olan 590.000 lira ödendikten sonra geri kalan meblağdan, önce A grubu tahvilleri daha sonra da diğerleri ödenecekti. 1899 yılına gelindiğinde A grubu tahvilleri tamamen amorti edilmiş olacak ve C grubu tahvilleri amortisman paylarını almak için sıraya girecekti. 1910 yılında B grubu tamamen ödenmiş olacak ve sıra D grubu tahvillerine gelecekti (Önsoy, 1999: 157).

Bu şartlarda komisyonun gerçekçi bir yaklaşımla meseleleri ele almış olduğu söylenebilir. Böylece borçların itibari değeri üzerinden % 50'den fazla bir indirim yapılmıştır. Bu tespit Duyun-u Umumiye İdaresi'nin kurulmasında önemli bir dönüm noktası teşkil etmiştir. Çünkü eğer Komisyon bu indirime razı olmasaydı, Osmanlı hükümeti için müzakerelere devam etmenin bir anlamı kalmayacaktı (Varol, 2007: 86).

Nihayet anlaşma sağlandı. Buna göre devlet tahvillerinin %40'ı Fransa, %29'u İngiltere, %7,93'ü Osmanlı, % 7,60'ı Hollanda, % 4,70'i Almanya, % 2,60'ı İtalya, % 0,97'si Avusturya-Macaristan vatandaşlarına aitti (Kararname 1-7 Md.). Şayet Osmanlı Devleti alacaklılara karşı yükümlülüğünü yerine getirmese, Berlin Anlaşması'nı imzalayan devletler, beraber veya ayrı ayrı Babiâli'ye karşı bir takım yaptırımlar uygulayabileceklerdi (Varol, 2007: 90). 1876 yılında Osmanlı Devleti'nin iflas etmesiyle borçların ödenmesi 20 Aralık 1881'de yayımlanan Muharrem Kararnamesi'ne kadar durdurulmuştur. Muharrem Kararnamesi ile Osmanlı'nın borçları indirilmiş ve ödeme koşulları yeniden düzenlenmiştir.

Muharrem Kararnamesi, 1879 yılında başta Osmanlı Bankası olmak üzere Galata bankerleriyle yapılan anlaşmanın geniş bir temele oturtulmasından oluşmakta ve Avrupa maliyesiyle olan ilişki, devletin Galata bankerleriyle olan ilişki esaslarına dayandırılmaktadır. Muharrem Kararnamesi Osmanlı Devletinde yeni bir dönemin başlamasına neden olmuştur. Çünkü artık hükümetten ayrı, fakat devlet gelirlerinin büyük bir bölümüne hükmeden yeni bir kurum ortaya çıkmıştır. Bu kurum borçlular tarafından seçilmiş bir yönetim kurulunca yönetilen Duyun-u Umumiye İdaresi'dir (Efendi, 2005: 35-38). Osmanlı Devleti'nin dış borçlarını ödeyememesi sonucu, borç ödemelerini güvence altına alacak olan Duyun-u Umumiye İdaresi'nin temel işlevi vergilendirmenin ve denetimin etkin bir şekilde yapılmasını sağlamaktır (Şeker, 2007: 15).

Yasal dayanağını Muharrem Kararnamesi'nden alan Duyun-u Umumiye İdaresi, 1882 yılı Ocak ayından itibaren çalışmaya başlayarak Osmanlı Devleti'nde çok geniş bir teşkilat ağı kurmuştur. Duyun-u Umumiye İdaresi Meclisi, şirket yönetim kurulu şeklinde yapılmış, kendisine bağlı İstanbul'da bir genel müdürlük oluşturulmuştu. İstanbul'da kurulan 4 merkez müdürlüğü ile bölge müdürlüklerinden oluşan taşra teşkilatı da genel müdürlüğe bağlanmıştı. İdare'nin taşra teşkilatındaki "nezaret" adı verilen bölge müdürlükleri ile buralara bağlı il müdürlüğü ve daha küçük birimlerin memurlarının sayıları yer yer değişmekteydi. 1898 yılı sonunda 26 adet bölge müdürlüğü ve bunlara bağlı 720 adet il ve ilçe müdürlüğü bulunmaktaydı (Narin, 2009: 52).

Duyun-u Umumiye İdaresi modeli, karar mekanizması yapısıyla, günümüzdeki "üst kurul" ya da diğer adıyla "bağımsız idari otorite" tipi yönetim modellerinin öncüsü sayılabilir. Kurumun karar organı, yedi kişiden oluşan meclistir. Bu meclis kendisine tahsis edilmiş gelirin "tahsil edilmesi ve yönetilmesi" ile görevlidir. Topladığı geliri, kendi yönetim masraflarını düşüktükten sonra, borç ödeme dilimlerine göre alacaklılara



Kış-2012

Winter-2012

Cilt: 1 Sayı: 2 (32 – 40)

Volume: 1 Issue: 2 (32 – 40)

ödemekle yükümlüdür. Her yıl, gelir-masraf-borç dilimlerine tahsis edilen kaynağı gösteren bir bütçe hazırlamak, bunu Maliye Bakanına sunmak, Hükümet'in onayını almak zorundadır. İdare bütçesi bu işlemlerden sonra devletin genel bütçe hesabına katılmaktadır (Kömürcan, 1948: 62).

Kurul üyelerinin kimlikleri ilgi çekicidir. Sandalyelerde çoğunluğu resmi devlet görevlerinde bulunmuş olanlar ile iş dünyası temsilcileri bir araya gelmiştir. Bunlar Avrupa'nın sermayedarlarını temsil etmektedirler; ancak gönderilen üyelerin "sir", "kont", "baron" unvanlarına bakılırsa burjuva sınıftan seçilmek yerine, burjuvazi tarafından 1789 Fransız Devrimi'nden bu yana iktidardan uzaklaştırılan aristokrasiden seçilmeleri yeğlenmiştir. İngiliz temsilcilerin tümü "sir" unvanlıdır, Fransız ve İtalyan temsilciler arasında "baron", "markiz" ve "binbaşı" unvanı taşıyanlar vardır. Hatta idarenin genel müdürlüğünü üstlenenlerden biri de Kont d'Arnoux adlı bir Fransız'dır. Dikkat çeken bir başka özellik, üyelerin "koloni yöneticiliği" bakımından zengin bir özgeçmiş sergilemeleri ve bazılarının askeri görevlerde bulunmuş olmalarıdır. Nihayet, bir başka özellik olarak, kurul üyelerinin yalnızca "kurul üyeliği" yapmadıklarından söz edilebilir. Duyun-u Umumiye'nin demiryolu istikrazlarında üstlendiği rolle birlikte, kurul üyelerinin hemen her biri, kendi ülkelerince yapımına girişilmiş demiryolu yönetimlerinde de iş görüyorlardı. İngiliz ve Alman temsilciler 1888'den başlayarak Anadolu Demiryolu İdare Meclisi'nde, Fransız temsilci Selanik-İstanbul, İzmir-Kasaba, Şam-Hama hatlarının İstanbul komitelerinde, Alman temsilci ile idarenin genel müdürü Bağdat Demiryolu meclisinde üyelik yapıyordu. Demiryolları ile Duyun-u Umumiye karar organları temelinde iç içe geçmişti. Kurul üyeleri ücretlerini ne Osmanlı hazinesinden, ne vekâlet ettikleri sermayedarlardan ne de mensubu oldukları devletlerden alıyorlardı. Ödemelerin kaynağı, kendilerinin yönettikleri vergi gelirleriydi. Topladıkları vergiden personel ve idare masraflarını düşerek iş görüyor, böylece mali özerklik güvence altına alınmış bulunuyordu. Kısacası yapı ve işleyiş, Osmanlı siyasetinin her türlü müdahalesinden uzakta, "idari ve mali özerklik" ilkesi temelinde kurulmuştu (Güler, 2006: 97-121).

Hükümet, Duyun-u Umumiye Meclisi'ne görevlerini yerine getirebilmesi için yasalar çerçevesinde yardımda bulunacaktı. Babiâli, ayrıca kaçakçılıkla mücadele ve yasal cezaların uygulanması hususunda Duyun-u Umumiye İdaresi'ne yardımda bulunmayı taahhüt etti. Kararnamenin 18. maddesi hükümete, Duyun-u Umumiye yönetimine bırakılan gelirlerin kontrol hakkını vermektedir. Babiâli bu denetimi Duyun-u Umumiye İdaresi nezdinde tayin edeceği bir komiser ve müfettişler vasıtasıyla yerine getirecekti. Hükümet komiseri, Duyun-u Umumiye Meclisi'nin toplantılarına davet edilecek, müzakerelere katılacak ancak oy hakkı olmayacaktı. Gerek hükümet komiseri gerekse müfettişler Meclisin kararlarını inceleyip, defter ve hesaplarını kontrol edebileceklerdi. Fakat Duyun-u Umumiye İdaresi icraatına doğrudan doğruya müdahale hakkına veya yaptırım gücüne sahip değillerdi. Bu bakımdan Babiâli çoğu defa isteklerini rica yoluyla gerçekleştirmeye çalışmıştır. Meclisle hükümet arasında, kararnamenin açıklanması ve uygulanmasından dolayı ortaya çıkacak sorunların çözümünde dört hakemden oluşan bir komisyona müracaat öngörülmüştür. Bu hakemlerden ikisi hükümet, ikisi de Meclis tarafından tespit edilecekti. Sorunların bu hakemler vasıtasıyla halledilemediği durumlarda beşinci hakeme başvurulacaktı. Hakemlerin verecekleri karar kesin olup, temyiz edilemeyecekti. İhtilafların halledilemediği durumlarda, taraflara yasal yolların kapalı tutulması kararnamenin önemli bir eksikliğini oluşturmaktadır. Bu husus aynı zamanda yabancıların Osmanlı adli örgütüne itimatsızlıklarının da bir göstergesi olmuştur (Varol, 2007: 104-105).

Duyun-u Umumiye İdaresi personelinin devlet memuru sayılması ve emeklilik hakkına sahip olmasına rağmen, Babiâli'nin bunlar üzerinde hiç bir tasarruf hakkı mevcut değildi. Buna karşılık Duyun-u Umumiye Meclisi, personeli hakkında her türlü yetkiye sahipti. Onları serbestçe seçer, nakleder veya azledebilirdi. Personel sayısına bir sınırlama getirilmemişti. İhtiyacın üzerinde alınan, halk arasında "korucu" denilen kolcuların sayısı taşra personelinin 1/3'üne ulaşmıştı. Kraldan ziyade kralcı olan korucular, bazen hükümet kuvvetleriyle işbirliği yaparak köylüye, uzun süre hafızalardan silinmeyen baskı ve zulüm yapmışlardır (Varol, 2007: 106).

Teoride Duyun-u Umumiye İdaresi Osmanlı maliyesinin bir dairesidir. Uygulamada ise tamamıyla ayrı ve serbest hareket ediyordu. Osmanlı Devletinin iradesiyle yasallık kazandığı halde uluslararası bir görünüm sergilemekteydi. Osmanlı hukukuna dâhil olduğu halde temyize tâbi değildi. Duyun-u Umumiye İdaresi'ne bağlı memurlar Osmanlı memuru statüsünde oldukları halde, Osmanlı hükümetlerinin bunlar üzerinde hiç bir yaptırım hakkı yoktu (Varol, 2007: 90).

Zamanla çok kalabalık bir teşkilat halini alan İdare'nin personel sayısı, aynı dönem Maliye Bakanlığı personel sayısından daha fazlaydı. 1895 tarihinde İdare'ye bağlı olarak 4518'i Müslüman, 297'si gayrimüslim Osmanlı vatandaşı ve 54'ü Avrupalı olmak üzere toplam 4869 personel çalışıyordu. 1900 tarihinde ise personel mevcudu, 4471'i Müslüman, 317'si Gayrimüslim Osmanlı vatandaşı ve 55'i Avrupalı



olmak üzere toplam 4743'tü. 1912 yılına gelindiğinde personel sayısı 8931 kişiydi. Bunların 5652'si sürekli çalışırken, 3279 kişi ise geçici personeldir (Morawitz, 1978:192; Narin, 2009: 53).

Duyun-u Umumiye İdaresinin personel rejimi, 1900'de çıkarılan Memurin Nizamnamesi ile düzenlenmiştir. Bu nizamnamede, personelin işe alınma şartları, maaş ve özlük hakları, terfi ve tayinleri, görevden alınma durumları, disiplin işlemleri, mesai saatleri, tatilleri ve izinleri ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir (Memurin Nizamnamesi, 12-51). Bu yönetmelik açık, kapsamlı, uygulanabilir olarak değerlendirilmektedir (Keskinkılıç, 2002a: 75).

4. DUYUN-U UMUMİYE İDARESİYLE İLGİLİ GÖRÜŞLER

Duyun-u Umumiye İdaresi'nin kuruluş ve işleyişi, başlangıçtan beri araştırmacıların ilgi duyduğu bir konu olmuştur. Bazı araştırmacılar Duyun-u Umumiye yönetimini; kapitalizmin Osmanlı topraklarına girme ve yerleşme aracı, Osmanlı ülkesinde yabancı çıkarlarını gözeten ileri bir karakol, bağımsız bir ülkenin içine yerleşmiş yabancıların söz sahibi olduğu, onların güdümünde, ikinci bir maliye nezareti, Osmanlı borçlarının idaresinin ötesinde, Batı emperyalizminin bir sömürü aracı ve takviye edilmiş kapitülasyonlarla donatılmış bir teşkilat olarak görmüş, zaman zaman ağır eleştiriler yöneltmişlerdir (Keskinkılıç, 2002b).

Blaisdell'e göre, 1875'ten önce Osmanlı Hükümeti'nin çıkarmış olduğu tahvillere Fransız ve İngiliz sermayesinin yatırılmasında emperyalist amaçlar yoktu. Osmanlı devletinin bulunduğu bölge gibi bir bölgede yapılan bu girişimlerin ortaya çıkabilecek olan sonuçları henüz anlaşılamamıştı. Geri kalmış bölgeleri ele geçirme sürecinin bir adımı olarak ekonomik çıkarların değeri de henüz tümüyle anlaşılamamıştı. Sermaye akımının gerçek nedeni kâr elde etme isteğiydi (Blaisdell, 1979: 49). Ancak daha sonraları bu sermaye akımı ve onun yarattığı idare, Avrupa kapitalizminin ileri bir karakolu olarak emperyalist çıkarlara hizmet etmiştir. Yine Blaisdell'e göre; Duyun-u Umumiye İdaresi'nin varlığı, gerek Osmanlı hükümeti ve gerekse Osmanlı halkının yararına olan koşullar meydana getirmiştir. Duyun-u Umumiye İdaresi, etkin yönetimiyle Osmanlı Devleti'nin maliyesini olumlu etkilemiştir. Hükümet 1881 yılından önceki borçlara nazaran daha elverişli koşullarla Avrupa piyasalarından para temin edebildi. 1881'den sonra, Osmanlı tahvillerinin faiz oranı genellikle % 3 veya 4, ihraç fiyatları % 80 ve 90 civarındaydı. Hâlbuki Duyun-u Umumiye İdaresi kurulmadan, tahvillerin ihraç fiyatları % 60, faizleri ise % 5 ve 6 oranındaydı (Blaisdell, 1979: 13).

Parvus Efendi ise Duyun-u Umumiye İdaresi'ni büyük Avrupa devletlerinin çıkarlarına hizmet eden bu yüzden de onlar tarafından korunan özel bir şirket gibi görmüş ve eleştirmiştir. Ona göre Osmanlı devleti hiçbir zaman dışarıdan borç almak istememiş, ancak Kırım Savaşı'nın ekonomik koşulları, devleti buna mecbur etmiştir. Parvus Efendi, Duyun-u Umumiye İdaresi hakkında şunları yazmaktadır: "Muharrem Kararnamesi Osmanlı İmparatorluğu'nun mali ve siyasi gelişiminde yeni bir dönem açmıştır. Ülkede hükümetten ayrı, hükümete bağlı bulunmayan, fakat devletin gelir kaynaklarının büyük bir bölümünü ele geçiren yeni bir kurum çıkmıştır ortaya: Borçlularca seçilmiş bir yönetim kurulunca yönetilen Duyun-u Umumiye, siyasi bir kurum değildir. Devletlerin vekili ya da temsilcisi de değildir. Özel bir şirkettir. Ancak, Avrupa diplomasisi, Duyun-u Umumiye İdaresi'ne özel bir şirket değil de sanki kendi temsilcisiymiş gibi davranmıştır. Dolayısıyla ülkede iki maliye yönetimi çıkmıştır ortaya. Onlardan biri, Avrupa tarafından açıktan açığa korunan Duyun-u Umumiye İdaresi, öbürü ise Avrupa'nın sürekli olarak baskı altında tuttuğu ve sıkıştırdığı Osmanlı Maliye Nezareti'dir. Ülkenin her yanında şubeler açarak, binlerce memuruyla koskoca bir örgüt oluşturan Duyun-u Umumiye İdaresi'nin, bu örgüte dayanarak, devlet gelirinin büyük bir bölümünü kendi pençesine düşürmemesi olanaksızdı" (Efendi, 2005).

Duyun-u Umumiye İdaresi, devlet içinde devlet olup, tamamen devlet dışında işler yapıyor, topladığı paraları istediği gibi harcıyordu. Mesela İtalya, Duyun-u Umumiye yönetiminden aldığı borçlarla Osmanlı İmparatorluğu'na karşı Trablusgarp savaşını finanse etmiştir. Türk halkının ödediği vergilerle Türkiye'ye karşı yapılan bir savaşa mali destek sağlamıştır. Bu görüşte olmayan kişiler de mevcuttur. Mesela Kömürcan "Duyun-u Umumiye İdaresi yabancı bir kuruluş değildir. O da hükümetin dairesi durumundaydı ve bütçesi hükümetin bütçesi içindedir. Memurları diğer hükümet memurları gibi emeklilik ve azledilme haklarına sahip idiler. Duyun-u Umumiye İdaresi kendine ayrılmış gelirleri istediği tarzda değil, devletin kanun ve nizamlarına uygun olarak idare etmeye ve vergi toplamaya mecburdu. Yani Duyun-u Umumiye İdaresi Osmanlı yasalarına tâbi kamu kuruluşu idi" (Önsoy, 1999: 177) diyerek, Duyun-u Umumiye İdaresi'ni gerek alacaklılar, gerekse Osmanlı Devleti için fayda sağlayan bir kuruluş olarak görmekte, bunların nelerden ibaret olduğunu maddeler halinde sıralamaktadır



Duyun-u Umumiye ile ilgili bazı görüşler ise şöyleydi: “Duyun-u Umumiye adeta devlet içinde devlettir. Bu durum devletin mali bağımsızlığı ile bağdaşmazdı ama başka çare de kalmamıştı. Bu yolla sık sık görülen dış baskı ve müdahaleler önlenmiş, bir ölçüde siyasi bağımsızlık da korunmuştur. Bir başka kazanç da dış borçların toplamının yarıdan fazla indirilmesidir. Ayrıca yeni borçlanmaların bu idarenin garantisi altında yapılması ve Abdülhamid’in faizlerin zamanında ödenmesine özen göstermesi devletin mali itibarını yükseltmiştir” (Çevik, 2009: 850).

Duyun-u Umumiye İdaresi Batı tipindeki kuruluşların ülkemizdeki ilk örneklerinden birini teşkil etmiştir. Memurlarını iyi seçmiş, dolgun ücret vermiş ve maaşlarını zamanında ödemiştir. İyi işleyen bir teftiş ve denetim sistemiyle her memurun başarı durumunu belirlemiş, başarılı olmayanları işten uzaklaştırmıştır. Rüşvet ve iltimasa asla müsaade etmemiş, bunlara teşebbüs edenleri cezalandırmıştır. Bu durum, şartlar oluşturulduğu takdirde Osmanlı Devleti’nde etkili ve dürüst bir yönetimin kurulabileceğini kanıtlamıştır. Duyun-u Umumiye İdaresi aldığı önlemler sayesinde başta kendisine bırakılan gelirlerde olmak üzere ülke üretiminde önemli artışlar sağlamış, bu sayede borçların muntazaman ödenmesi mümkün olmuş, artışların bir kısmı hükümete verilmiştir. Bu örnek, ülke kaynakları iyi değerlendirildiği takdirde kendi kendine yetebilecek ekonomik güce sahip olduğunu göstermiştir (Önsoy, 1999: 309).

Duyun-u Umumiye İdaresi tuz, tütün, ipekçilik başta olmak üzere çeşitli sektörlerde kurduğu işletmelerle ülkemize modern tesisler kazandırmıştır. Bu sayede üretim artmış, yeni istihdam alanları açılmıştır. Ayrıca kurduğu numune çiftliklerinde köylüye modern üretim usullerini ve makinaların kullanımını öğretmiştir. Çiftçiye ithal tohumları dağıtarak üretimi teşvik etmiş, daha çok kazanmasını sağlamıştır. Böylece borçların zamanında ödenmesi, Osmanlı tebaasının Batı mamullerini tüketebilecek ekonomik güce ulaşması amaçlanmıştır. Diğer taraftan hükümetin çeşitli alanlarda yaptığı reformlara, ihtiyaç duyulan alanlarda uzman ve danışman desteği verilmiştir. Devlet gelir-giderlerinin hesaplarının kayda geçirilip denetlenmesinde yenilikler yapmış, bu tutumu ile devlet muhasebesinin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Zamanla verdiği referanslarla Osmanlı Devleti’nin borçlanma yapmasında etkili bir konuma gelen Duyun-u Umumiye İdaresi devletin aşırı borçlanmasını engellemiş, ancak zaruri durumlarda borç alınmasına yardımcı olmuştur. Çoğu defa borçlanma yapılmasını ciddi program şartına bağlayan Duyun-u Umumiye İdaresi Osmanlı maliyesine plan ve proje anlayışını sokmuştur. Duyun-u Umumiye İdaresi Osmanlı bütçesinin hazırlanıp uygulanmasına katkıda bulunmuştur. Böylece zaman zaman büyüyen bütçe açıklarının asgari düzeye indirilmesi mümkün olmuştur (Önsoy, 1999: 309).

5. DUYUN-U UMUMİYE İDARESİNİN TASFİYESİ

İstanbul’da Köprülü Han’ının üst katındaki yönetim binasında işe başlayan Rüşum-u Sitte İdaresi, daha sonra Duyun-u Umumiye İdaresi’ne dönüşerek, 1890 yılında kendisi için yapılan (bugünkü İstanbul Erkek Lisesi) binaya taşınmıştır. Tuz, damga, müskirat (alkol), harir (ipek) ve saydı mahi (balıkçılık) gelirleri tümüyle bu kuruma bırakılmış kalemlerdi. Kurum, kısa bir süre içinde geniş sınıai ve ticari etkinliklere girişmiştir. Başlıca işlerinden biri tuz havuzları işletmek ve tuz dışsatımı yapmak; Diğer işleriye bağcılık şarapçılık işletmeleri kurmak, ipekböcekçiliği, balıkçılık yapmak ve 1883’ten başlayarak 30 yıllık ayrıcalıkla (imtiyaz) da Reji şirketiyle tütün ticareti olmuştur. Duyun-u Umumiye İdaresi’nin yapısı, savaş nedeniyle 1914’te İngiliz, Fransız, İtalyan temsilcilerin kendi istekleriyle çekilmeleriyle 1918’e dek Alman ve Avusturya tekelinde kalmış, gidenlerin savaşı kazanarak dönmeleriyle 1918’de bu kez yönetim İngiliz ve Fransız temsilcilerin yönetimine geçmiştir. Duyun-u Umumiye İdaresi için 1918-1923, Sevr Anlaşması – Misak-ı Milli ilanı – Ankara Hükümeti arasında gel-gitler yaşandığı yıllar olmuştur. Sevr anlaşmasının mali hükümleri, Duyun-u Umumiye üyelerinin doğrudan ve etkili katkılarıyla hazırlanmıştı. Bu hükümlere göre Osmanlı mali yönetimi, kurulması öngörülen bir Mali Komisyonun sorumluluğuna veriliyordu. 10 Eylül 1920’de İstanbul hükümetine bildirilen bu karara göre para politikası, vergi politikası, borçlanma ve bütçe hazırlama yetkileri bu komisyonun izin, onay ve denetimine bağlanacaktı. Duyun-u Umumiye İdare Meclisi başkanlığı 1921-1922 yıllık raporunda, tahvil sahiplerini temsil edenlerden oluşan idarenin, zaman gelince uluslararası ve resmi niteliğe sahip bu komisyonla birleşeceğini açıklamıştı. Bu umuda karşın, İdare aynı dönemde derin bir endişe içindeydi (Güler, 2006: 97-121).

28 Ocak 1920 tarihli Misak-ı Milli açıklaması yapılmıştı ve “tam bir hürriyet ve istiklale malikiyet” hedeflendiği ilan edilmişti. Öte yandan Ankara’da “milli hareket eline geçen yerlerde gelirleri kendisi topluyor ve Duyun-u Umumiye İdaresi’nin memurları Ankara hükümetinin emrine alınıyordu. Ankara’nın gelirlerini artırması Duyun-u Umumiye’nin gelir kaybı demektir. Nisan 1923’te İstanbul gümrük vergisi Ankara Hükümeti’nce tahsil edilerek Ekim 1923’te Duyun-u Umumiye İdaresi’nin gelir toplama yetkisine



son verilmişti. Süreç hukuksal olarak 24 Temmuz 1923 Lozan Anlaşmasıyla kırılmış, Muharrem Kararnamesi'yle birlikte Duyun-u Umumiye hukuku iptal edilmiştir. Kurulan komisyon ve hakem çalışmaları sonunda, 1924-1928 arasında hiçbir borç ödemesi gerçekleşmemiş, ödemeler Türkiye Cumhuriyeti ile alacaklılar arasında varılan anlaşmanın 1928'de tamamlanmasıyla bu tarihte başlamıştır. Osmanlı borçları, parçalanma sonrası doğan devletlerin arazi gelirlerinin oranlarına göre paylaşılmıştır. Bu paylaşım göre 1912'den önceki borçların % 62'si, bu tarihten sonrakilerin % 77'si Türkiye'ye düşmüştür. İşlemler 1928'de ve 1933'te iki yasaya konu olarak tamamlanmıştır. 1928'de Duyun-u Umumiye İdaresi'nin gelir yönetimi üzerindeki her türlü yetkisi hukuksal olarak ortadan kaldırılmıştır. Böylece kurumun adı ve yapısı da değişmiş, Duyun-u Umumiye İdaresi "Eski Osmanlı İmparatorluğu'nun Taksim Edilmiş Kamu Borçları Meclisi" adını alarak resmi merkezini Paris'e taşımıştır. Cumhuriyet'in bu kurum ile ilgisi, Bakanlar Kurulunca alınan bir kararla 1940 yılında resmen kesilmiştir. Ancak karşı taraf, yasayla onaylanmış bir sözleşmenin kararnameyle ortadan kaldırılamayacağını ileri sürerek karara itiraz etmiş, ilişki hukuken 1949 yılında iki tarafça imzalanıp Resmi Gazetede yayımlanan bir protokolle sona ermiştir (Güler, 2006: 97-121; Şeker, 2007: 128).

6. SONUÇ

Duyun-u Umumiye idaresi, bir açıdan bakıldığında Osmanlı Devleti'nin dış borçlarının teminatı olmuş, bugünkü bazı kredi kuruluşları gibi yabancı sermaye ve iş çevrelerini, Osmanlı ekonomisi hakkında zaman zaman yayınladığı raporlarla yönlendirmiş, kısa zamanda Osmanlı kaynaklarının önemli bir kısmını denetimi altına almış, Osmanlı hükümetlerine karşı Avrupa devletlerinin desteğini sağlamış, ülkemiz ekonomisine bazı katkılarda bulunmuş bir kuruluştur.

Bir başka açıdan bakıldığında ise Duyun-u Umumiye İdaresi; kapitalizmin Osmanlı topraklarına girme ve yerleşme aracı, Osmanlı ülkesinde yabancı çıkarlarını gözetken ileri bir karakol, bağımsız bir ülkenin içine yerleşmiş, yabancıların söz sahibi olduğu, onların güdümünde, ikinci bir Maliye Nezareti, Osmanlı borçlarının idaresinin ötesinde, Batı emperyalizminin bir sömürü aracı ve takviye edilmiş kapitülasyonlarla donatılmış bir teşkilat olarak görülmüş, zaman zaman ağır eleştiriler yöneltilmiştir. Bu kurum, gerçek anlamda devleti yarı sömürge derekesine indiren, Batı Avrupa devletlerinin ileri karakolu gibi çalışan, Avrupa devletlerinin siyasi himayesinde bir kuruluştur.

Sonuç olarak devletin içine düştüğü bunalımdan dış borçlanma ile kurtulabileceği düşüncesi ve kapitalist ülkelerin aşırı sermaye birikiminin yarattığı baskı karşısında borçlanan Osmanlı, Avrupa sermayesi için kârlı bir yatırım alanı olmuştur. Çok ağır şartlarda elde edilen dış borçlar, üretimi arttıracak alanlarda kullanılmayarak israf edilmiştir. 1876 yılına dek 15 ayrı borç sözleşmesine imza atan Osmanlı İmparatorluğu, 1876 yılında moratoryum ilan etmiş ve 1881 yılında Osmanlı maliyesini denetim altına alan Duyun-u Umumiye İdaresi'nin kurulmasından sonra da borçlanmaya devam etmiştir. Bu kurumun 1928 yılında feshedilmesine rağmen borçların olumsuz etkileri Türkiye Cumhuriyeti'ni etkilemiş, son Osmanlı borcunun ödenmesi, almışından bir asır sonra Türkiye Cumhuriyeti tarafından tamamlanmıştır.

KAYNAKÇA

Değer, Alper ve Adem Anbar (2010), "Osmanlı İmparatorluğu'nun İç Borçlanmada Kullandığı Yöntem ve Araçlar", Maliye Finans Yazıları, Yıl: 24, Sayı:87.

Blaisdell, Donald C. (1979), Osmanlı İmparatorluğunda Avrupa Mali Denetimi, Osmanlı Duyun-u Umumi İdresinin Anlamı, Kuruluşu ve Faaliyetleri (Çev. A. İ. Dalgıç), İstanbul Matbaası, İstanbul.

Çevik, Zeki (2009), "II. Abdülhamit Dönemi Bir Bürokrat Portesi: Sadrazam (Küçük) Mehmet Sait Paşa ve Reformları", Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 4/5.

Memurin Nizamnamesi (H.1317), Duyun-u Umumiye-i Osmaniye Varidat-ı Muhassa İdaresi Memurin Nizamnamesi, İstanbul.

Falay, Nihat (1989), Maliye Tarihi, Filiz Kitapevi, İstanbul.

Güler, Birgül Ayman (2006), "Yönetimde Özerklik Sorunu: Duyun-u Umumiye-i Osmanlı Meclisi İdaresi 1881-1948", Memleket, Siyaset Yönetim, Sayı: 1.



Kış-2012

Winter-2012

Cilt: 1 Sayı: 2 (32 – 40)

Volume: 1 Issue: 2 (32 – 40)

Kazgan, Gülten (1999), Tanzimat'tan 21. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi, Altın Yayınları, İstanbul.

Keskinkılıç, Erdoğan (2002a), “Düyun-u Umumiye İdaresine Memur Olmak”, Amme İdaresi Dergisi, Cilt: 36, Sayı:2, 67-75.

Keskinkılıç, Erdoğan (2002b), “Düyun-u Umumiye İdaresi”, Türkler, Cilt:14, 371-380.

Kömürcan, Kirkor (1948), Türkiye İmparatorluk Devri Borçları Tarihçesi, İstanbul.

Moratitz, Charles (1978), Osmanlı Maliyesi, Maliye Tetkik Kurulu Yayınları, Ankara.

Muharrem Kararnamesi (H.1312) Devlet-i Aliye Matbaası, İstanbul.

Narin, Resül (2009), “Düyun-u Umumiye İdaresi ve Adapazarı”, Karadeniz Araştırmaları, Cilt: 6, Sayı: 21, 49-59.

Önsoy, Rıfat (1999), Mali Tutsaklığa Giden Yol: Osmanlı Borçları (1854-1914), Turhan Kitapevi, Ankara.

Efendi, Parvus (2005), Türkiye'nin Mali Tutsaklığı, İleri Yayınları, İstanbul.

Sağlam, Mehmet Hakan (2007), Osmanlı Borç Yönetimi, Düyun-u Umumiye 1879-1891, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

ŞEKER, Murat, (2007), “Osmanlı Devletinde Mali Bunalım ve İlk Dış Borçlanma”, C.Ü.İ.İ.B. Dergisi, Cilt:8, Sayı:2.

Varol, Özge (2007), II. Abdülhamit Dönemi'nde Düyun-u Umumiye İdaresi, Kuruluşu ve İşleyişi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yılmaz, Binhan E. (2002), Osmanlı İmparatorluğu'nu Dış Borçlanmaya İten Nedenler ve İlk Dış Borç, Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi, Sayı: 4, 186-198.